

RECENSIES

stad is tot in de vorige eeuw de grootste Joodse gemeente van Oost- en Noord-Nederland geweest, die in 1854 1322 zielen telde.

Voor zover ik weet is er tot op heden nog geen compleet verslag gepubliceerd over de lotgevallen van een Joodse gemeente tijdens de laatste oorlog. Hoewel de schrijver en zijn gezin zwaar door de gebeurtenissen getroffen zijn, schetst hij de feiten als ware hij een objectieve buitenstaander. Op welke wijzen werd de Joodse groep geïsoleerd, welke moeizame pogingen werden gedaan om het onderwijs gaande te houden, hoe probeerde de plaatselijke Joodse Raad goedbedoeld, maar met bitter weinig succes, te redden wat er te redden was. Citaten uit de notulen van het synagogebestuur maken duidelijk dat men tot het laatste toe moed heeft gehouden en kracht heeft geput uit de heilige geschriften.

Beem poogt te reconstrueren hoevelen de oorlog overleefd hebben, want van de afgrijzelijke genocide op de Europese Joden zijn de sporen zeer berekenend uitgewist. Van de 665 Joden uit Leeuwarden en omgeving, waaronder 11 gemengd gehuwden, zijn er 539 niet teruggekeerd. 'Van vallen naar opstaan' is de titel van het laatste hoofdstuk, waarin de terugkeer van de overlevenden en het op gang komen van het Joodse leven van een sterk verouderde en zeer klein geworden groep worden beschreven. Het niet meer aanwezig zijn van minstens tien meerderjarige mannen heeft tot gevolg gehad, dat sedert 1965 geen regelmatige synagogediensten meer worden gehouden. Een deel van de synagoge-inventaris is ten gebuike gegeven aan een synagoge in Israël.

Opperrabbijn Berlinger spreekt in zijn voorwoord van een monument dat door het boek voor hen die in drie eeuwen lid waren van de Leeuwarder gemeente, is opgericht. Hiermee is een stuk levenswerk van de auteur zeer juist geschat. Tot slot betreffende de documentatie nog een korte opsomming: de bibliografie vermeldt negentien bronnen en tweeëntachtig literatuurtitels. Degenen die gegevens willen verifiëren, staan achtentwintig bladzijden voetnoten ter beschikking. Het geplande zakenregister kon wegens de kosten niet opgenomen worden.

Een specialist op het gebied van synagogen: J. F. van Agt, besluit het boek met een hoofdstuk over de synagogen van de provincie Friesland. Aan de hand van kadastrale minuutplannen, foto's en nauwkeurige beschrijvingen leidt de schrijver ons rond door Leeuwarden en acht andere gemeenten. De historie van de gebouwen geeft hem de gelegenheid om aandacht te schenken aan verscheidene bouwstijlen en vaak curieuze architectonische details. De Fryske Akademy had voor dit warm aanbevolen boek geen deskundiger schrijvers kunnen kiezen.

C. Reijnders

J. Th. de Smidt and T. van der Lee, eds., *Plakkaten, ordonnantiën en andere wetten, uitgevaardigd in Suriname, 1667-1816* (2 vols; Amsterdam: Emmering, 1973, xxxv + 1425 pp.).

This hefty collection of official edicts, ordinances and laws, will henceforth be an indispensable tool for anyone concerned with the colonial history of Surinam. It is not, of course, a book to read from cover to cover at a sitting, but a work to be consulted frequently for reference and documentation. The selection and the editing of the material is admirably done. The editors have examined the available archival sources in the Netherlands and in England. If a document has been published elsewhere, this fact is duly noted. Copious crossreferences and a triple index of 'zaken', 'persoonsnamen', and 'aardrijkskundige namen', enable the reader to follow the thread of any subject, person or place, in

which he may be interested (cacao, means of payment, slaves, sugar, leprosy, etc., etc.). The collection begins with the terms of capitulation under which the English governor, William Byam, surrendered the young colony to the Zeelander, Abraham Crijnsen, on the 24 February/6 March 1667. It ends with the proclamation of another English governor, Pinson Bonham, on the 15/31 December 1815. The text of this last proclamation, as of the other documents emanating from the two periods of English occupation, 1799-1802 and 1804-1816, is published in the coeval Dutch text. Fair enough, and for the similar reason given by L. Mc. Dermott, editor of *The Laws of British Guiana, chronologically arranged from the year 1773-1870* (Georgetown, 1870): 'It has not been thought necessary or advisable, to swell the bulk of the work by giving the Dutch version of any document which there is an authentic English version'. For Netherlands-language readers, the text is obviously applicable; and in any event the editors give a reference to the English text in the notes. Not all of the 1,137 entries are published in full; but the reader has all the essentials together with cross-references to subsequent re-issues, changes and alterations in the legislation. Documents are arranged chronologically save only that a series connected with the notification or issue of playing-card paper money ('kaartgeld') and of bond issues and debentures ('obligaties'), ranging from 1761 to 1813, is included at the end (nrs. 1045-1137).

The range of subjects covered is naturally very wide. Legal, bureaucratie, social, economic, and other aspects of colonial government and society are all included. Inevitably, there are a few gaps (pointed out by the editors); and obviously these orders, laws and instructions were by no means always implicitly obeyed. But the same caveat applies to all countries and to all periods. Given the pronouncedly legalistic culture of the Dutch Republic, which extended to the Dutch overseas possessions, neither the spirit nor the letter of this legislation can be ignored by the historian. At the end of his excellent introduction J. Th. de Smidt expresses the hope that this collection will be especially useful to the Surinamer who wishes to learn something more of the history of his native land. No doubt it will be. But this voluminous work also has much material of great interest to the foreign student of colonial Caribbean history, provided that he (or she) can read Dutch.

This reviewer finds this volume of the *West Indisch Plakaatboek* a fascinating complement to Richard Konetzke, ed., *Collección de documentos para la historia de la formación social de Hispanoamérica, 1493-1810* (3 vols in 5; Madrid, 1953-1962). For example, race relations, including attitudes to slaves, to free blacks, to Amerindians and Mulattoes, loom large in these Dutch decrees also; and they form many interesting parallels and contrasts with Spanish-American attitudes, as reflected in the famous *Recopilación* of 1680 and in subsequent colonial legislation. Revealing minutiae of social history also find their way into these pages; such as the injunctions to innkeepers and taverners not to sell drink on credit to sailors; or to planters and skippers not to nre off volleys of cannon and musketry on ships or plantations between sundown and sunrise - this last presumably connected with the numerous toasts and healths pledged at drunken dinner-parties. Despite the dry-as-dust nature of much of this legislation, in other respects, the people and their problems come alive, including the constant stress on white supremacy and the difficulties encountered in maintaining it. (Compare nr. 240, prohibition of white women having sexual relations with black men, 28 January 1711.)

This work is excellently printed and produced. The illustrations reproduce some printed proclamations of 1760-1813, and some of the curious 'kaartgelden', 1771-1816. There is also a splendid facsimile reproduction of the detailed 'Algemeene Kaart' (general map) of Surinam, c. 1770, which lists all the plantations and their owners. Editors and publisher

alike deserve unstinted congratulations on this first massive and scholarly instalment of the *West Indisch Plakaatboek*. It promises well for the future publications in this series.

C. R. Boxer

C. H. F. Simons, *Marine Justitie. Ontwikkelingen in de strafrechtspleging bij de Nederlandse Zeemacht, gedurende de tweede helft van de 18e en het begin van de 19e eeuw* (Bijdragen van het Instituut voor Rechtsgeschiedenis der Rijksuniversiteit te Utrecht, ix; Assen: Van Gorcum, 1974, 285 blz., f 55.-).

Vroeger hebben enkele auteurs in een paar artikelen in het globaal de strafrechtspleging bij de marine beschreven. De laatste tijd hebben opnieuw enige onderzoekers zich op deze materie en op de ontwikkeling van de gedragsregels geworpen. De artikel brieven zijn bijvoorbeeld in studie genomen en het is de oud-marineofficier en jurist Simons, die zich aan de rechtspleging in de periode 1750-1814 wijdde. Zijn te Utrecht als dissertatie verdedigde boek *Marine Justitie* schetst de rechterlijke organisatie, de hierbij betrokken personen, de eigenlijke procesgang en de straffen. Een caesuur legt hij bij 1795. De uit burgers samengestelde admiraliteitsraden speelden vrijwel geen rol bij de rechtspraak over zuiver marine-personeel. Hun taak was meer die van prijsgerechtshof en het berechten van overtredingen van de plakaten inzake de convooien en licenten. Van de overige raden - scheepskrijgsraden, zeekrijgsraden bij een vloot of eskader en buitengewone zeekrijgsraden - waren alleen militairen lid, van de eerste ook enkele onderofficieren. Na 1795 kwam in deze samenstelling in zoverre wijziging dat officieren en onderofficieren met manschappen paritair vertegenwoordigd waren. Een Hoge Militaire Vierschaar, in 1802 ingesteld, was verder een belangrijke verandering door de Bataafse omwenteling teweeg gebracht. Het was het eerste permanente college en het strekte zich zowel over zee- en landmacht uit. Het bestond uit burgers (rechtsgeleerden) en officieren van beide krijgsmachten. Als 'openbare aanklagers' traden in het algemeen fiscaals en advocaten-fiscaals op en aan boord de-schrijvers.

Als historicus moet ik tegen deze studie qua opzet en uitwerking enkele ernstige bezwaren aanvoeren. De begrenzing in tijd is een wat willekeurige. Dat geldt voor het jaar 1750. Het vormt in geen enkel opzicht een begin of een einde van een ontwikkeling. Het jaar 1814 lijkt volgens de argumentatie in het voorwoord een zeer acceptabel eindpunt, maar wat is er verder gebeurd? De strafrechtspleging wordt tot 1806 behandeld; alleen wordt vermeld dat de Hoge Militaire Vierschaar in 1811 werd opgeheven. In 1813 zou een ander straf-fenstelsel ontstaan. Over wat 1814 bracht, wordt niet meer gerept. Inhoudsopgave, hoofdstuk- en bijlage-titels illustreren reeds uitwendig de verwarring en het gemis aan werkmethode.

Het bronnenonderzoek is omvangrijk geweest. Schrijver zocht naar sententies van krijgsraden, las een aantal journalen door en bestudeerde tevens buitengewone zeekrijgsraden. Hij beperkte zich daarbij volledig tot de admiraliteits- en marine-archieven. Daardoor ontging hem dat diverse particuliere collecties - eveneens in het Algemeen Rijksarchief bewaard - van personen frequent betrokken bij de rechtspleging aanvullend en ander materiaal bevatten, bijvoorbeeld de grote collectie-Van Wassenauer, of die van Zoutman en Van Braam en verder de jaarlijkse Aanwinsten. Over de verschillende soorten krijgsraden was dan meer aangeboden en bijvoorbeeld ook concepten voor veranderingen van de artikel-brief ouder dan 1784 waren aan het licht gekomen. Het onderzoek naar en het verwerken